

Eläinten hyvinvoinnin valvonta 2023

RUOKAVIRASTO
Livsmedelsverket • Finnish Food Authority

Päiväys:	18.6.2024
Asianumero:	444/00.01.02.00.01/2024 (6500/00.01.02.00.01/2021)
	Ruokavirasto
Linja, osasto ja/tai yksikkö:	Eläinten hyvinvoinnin ja tunnistamisen yksikkö
Hyväksyjä:	Taina Mikkonen
Laatija/laatijat:	Sanna Varjus, Alisa Matomäki ja Mari-Erika Leinonen
Lisätietoja:	

SISÄLLYSLUETTELO

1 ARVIO VALVONNAN VAIKUTTAVUUDEN TOTEUTUMISESTA	3
2 VALVONTASUUNNITELMAN TOTEUTUMINEN	4
3 TOIMINNAN SÄÄNNÖSTENMUKAISUUS	11
3.1 Todetut puutteet ja niiden yleisyys.....	11
3.2 Puutteiden analyysi.....	13
4 AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE	21
5 ENNALTAEHKÄISEVÄT JA KORJAAVAT TOIMENPITEET	21
5.1 Toimijoiden säädöstentuntemuksen varmistaminen	21
5.2 Valvontajärjestelmään liittyvät korjaavat toimenpiteet	22
6 VALVONNAN RESURSSIT	24
7 MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN VALVONTAAN	24

1 ARVIO VALVONNAN VAIKUTTAVUUDEN TOTEUTUMISESTA

Yksi maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan yhteiskunnallista vaikuttavuutta koskevista strategisista tavoitteista on vastuullisen ja uudistuvan ruokajärjestelmän kilpailukyvyyn paraneminen. Ruokaviraston vaikuttavuuspäämäärä tukee tämän tavoitteen saavuttamista varmistamalla osaltaan, että eläimet ovat terveitä ja että eläinten hyvinvointi paranee. Tavoitteen toteutumista seurataan tunnusluvuilla: eläinten hyvinvoinnin osalta vaatimukset täyttävien pitopaikkojen osuus tuotantoeläintilojen otantatarkastuksissa tulisi olla yli 85 %. Ruokavirasto myös seuraa oman strategiansa mukaisesti toiminnan tehokkuutta ja laatua seuraamalla muun muassa tuotantoeläintilojen otantavalvontojen ja eläinkuljetusten valvontasuunnitelmien toteutumisastetta.

Eläinsuojeluvalvonnalle asetettuja määrällisiä tavoitteita ei aivan saavutettu. Otantaan perustuvista tuotantoeläintilojen eläinsuojelutarkastuksista toteutui 79 %, mutta aluehallintovirastojen välillä oli eroja tavoitteiden saavuttamisessa. Tiloja jäi suhteellisen paljon valvomatta, koska lintuinfluenssaepidemian hoito satoi runsaasti valvontaresursseja, mutta myös rekisteripuutteet heikensivät toteumaa. Otantatarkastuksia ei ole laajennettu kattamaan uusia tuotantoeläinlajeja vuoden 2008 jälkeen, johtuen lähinnä aluehallintovirastojen valvontaresurssitilanteesta. Kaupallisia eläinkuljetuksia tarkastettiin vakiintuneella tasolla ja tavoitteesta jäätiin edelleen (toteuma 64 %). Puolet aluehallintovirastoista pääsi eläinkuljetusten tarkastustavoitteeseensa tai ylittivät sen, mutta teurastamoissa tehtävien eläinkuljetustarkastusten määrissä jäätiin tavoitteesta selkeästi. Eläinkuljetusten otantatarkastusten osalta aluehallintovirastojen alhaiseen toteumaprosenttiin saattoi vaikuttaa lintuinfluenssaepidemian hoito, joka satoi runsaasti valvontaresursseja. Epäilyyn perustuvia eläinsuojelutarkastuksia ei saatu raportoitua koko vuoden ajalta, sillä tarkastusten tallentamiseen käytetty tietojärjestelmä poistui käytöstä marraskuun alussa. Uutta korvaavaa tietojärjestelmää ei ole saatu käyttöön. Vuodesta 2015 lähtien vuotuinen tarkastusmäärä on ollut noin 6000 tarkastusta vuodessa. Tammi-lokakuun 2023 aikana tehdyistä epäilyyn perustuvista eläinsuojelutarkastuksista ehdittiin tallentaa yhteensä 4417 kpl ennen järjestelmän sulkeutumista. Tallennetuista tarkastuksista suurin osa kohdistui lemmikkieläinten pitoon, kuten edellisinäkin vuosina.

Tuotantoeläintilojen otantavalvonnoissa valvontaa kohdistetaan painotetusti tietyn eläinlajin pidon valvontaan. Käytännössä painotetun eläinlajin tiloja valvotaan kyseisenä vuonna aiempaa enemmän. Vuonna 2023 valvontaa kohdennettiin painotetusti broileritiloihin.

Koko maan osalta tuotantoeläintilojen otantatarkastuksissa havaittujen laiminlyöntien määrä (26 %) on hieman pienempi kuin edellisvuonna (29 %). Tavoitetta vaatimukset täyttävien tuotantoeläintilojen otantatarkastuskohteiden määrästä (yli 85 %) ei siis edelleenkään saavutettu. Tarkastustuloksissa oli eläinlajikohtaisia eroja. Sellaisia laiminlyöntejä, joissa piti ryhtyä eläinsuojelulain mukaisiin kiireellisiin toimenpiteisiin eläinten hyvinvoinnin turvaamiseksi, havaittiin kahdella tilalla.

Kaupallisten eläinkuljetusten valvonnassa tavoitteena on, että vähintään 90 % tarkastetuista eläinkuljetuksista täyttää vaatimukset. Vuonna 2023 tavoitteeseen päästiin ja laiminlyöntejä havaittiin 6 %:ssa tarkastetuista kuljetuksista.

Epäilyyn perustuvien tarkastusten tiedoista jäivät yhden aluehallintoviraston alueella tallennuksen yhteydessä puuttumaan tiedot tarkastusten yhteydessä mahdollisesti tehdyistä viranomaistoimenpiteistä. Tehtyjen toimenpiteiden (kiellot, määräykset ja kiireelliset toimenpiteet) määrä on siis todellisuudessa raportoitua suurempi. Tallennettujen tietojen perusteella noin 24 %:lla kaikista käynneistä havaittiin epäkohtia, joiden vuoksi eläinten omistajalle tai haltijalle annettiin joko määräys korjata puutteet määräajassa tai kiello jatkaa eläinsuojelusäädösten vastaista menettelyä. 8 %:lla käynneistä havaittiin vakavia laiminlyöntejä, ja viranomaiset ryhtyivät kiireellisiin toimenpiteisiin eläinten hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Teurastamoiden eläinsuojelullisen tilanteen varmistamiseksi tavoitteena on, että jokaisessa teurastamossa tehdään päivittäisvalvonnan lisäksi vähintään kerran vuodessa laaja dokumentoitu eläinsuojelutarkastus, joka kattaa kaikki eläviin eläimiin kohdistuvat toimet, mukaan lukien teurastamon toimintaohjeiston, tilojen ja välineistön sekä huolto- ja tainnutuskirjanpidon läpikäynnin. Valvontatavoitteeseen päästiin isommissa teurastamoissa, mutta osassa pienteurastamoja dokumentoitu tarkastus jäi tekemättä. Kohdennetumpia tarkastuksia tehdään teurastamoissa aina tarpeen mukaan. Teurastamoita valvovia viranomaisia ohjattiin ja koulutettiin edelleen aktiivisesti. Painopisteenä on erityisesti uusien tarkastuseläinlääkärien perehdytys eläinten hyvinvoinnin valvontaan teurastamolla ja teuraseläinkuljetuksissa.

Eläinten hyvinvoinnin valvonnan painotettua otantaa kehitettiin edelleen ja otettiin käyttöön uusi tilastollinen menetelmä. Myös monia erilaisia potentiaalisia riskitekijöitä hyödynnettiin. Tavoitteena on kehittää menetelmiä ja yhteistyömuotoja, joilla eläinten hyvinvoinnin ongelmat voidaan tunnistaa nykyistä aikaisemmin ja valvontaa painottaa riskikohteisiin. Valittujen painotusten vaikutusten ja toimivuuden arviointi valvonnassa on jatkuva prosessi, jolloin tehokkaimmiksi osoittautuneiden riskitekijöiden käyttöä voidaan hyödyntää tulevaisuudessa. Tuotantoeläintilojen otantatarkastusten tunnuslukutavoitteiden seurannassa ja tulkinnassa tuleekin huomioida tavoitteiden osittainen ristiriita, sillä mitä paremmin valvonta kohdentuu riskitiloille, sitä todennäköisemmin myös laiminlyöntejä löytyy.

Keskushallinnon ja alueellisen hallinnon välistä tiivistä yhteistyötä jatkettiin edelleen muun muassa koulutuksen, yhteisten linjauskeskustelujen ja tehokkaan tiedonvälityksen avulla. Valvonnan yhdenmukaisuutta edistettiin valvontaohjeita kehittämällä, tiedottamalla ja kouluttamalla. Usean aluehallintoviraston alueella panostettiin myös eri viranomaisten väliseen alueelliseen yhteistyöhön. Vaikka vaativien ja kiireellisten eläinsuojelutapausten priorisointi sekä uusien valvontaeläinlääkärien tukeminen ovat edelleen työllistäneet läänineläinlääkäreitä, toiminta on samalla parantanut valvonnan vaikuttavuutta ja laatua.

Kokonaisarviona voidaan todeta, että eläinsuojeluvalvonta on kaikista haasteista huolimatta ollut tehokasta ja vaikuttavaa ja varmistanut siten omalta osaltaan eläinten hyvinvointia maassamme.

2 VALVONTASUUNNITELMAN TOTEUTUMINEN

Eläinten hyvinvointia koskevan lainsäädännön noudattamisen valvomiseksi sekä tuotantoeläintiloille että eläinten kuljetuksiin tehdään suunnitelmallisia tarkastuksia. Maatilojen valvonnat tehdään otantaan perustuen. Eläinkuljetuksia tarkastetaan sekä eläinten lastaus- ja purkupaikoilla että maanteillä. Eläinten hyvinvointia valvotaan myös

osana ehdollisuutta, joiden vaatimusten noudattaminen on tiettyjen maataloustukien ehtona.

Otantaan perustuvien tarkastusten osuus muodostaa kuitenkin vain osan eläinsuojeluvalvonnan kokonaisuudesta. Luvan- ja ilmoituksenvaraisia kohteita sekä teurastamoita valvotaan säännöllisesti. Lisäksi eläinsuojeluviranomaiset tekevät tarkastuksen aina, kun on syytä epäillä, että eläimiä on kohdeltu säännösten vastaisesti.

Valvontatuloksia seurataan pääasiassa koko maan tasolla, mutta myös tulosten alueellinen jakautuminen aluehallintovirastojen toimipisteiden välillä selvitetään. Erityisesti kiinnitetään huomiota suunnitellun valvonnan toteumaprosenttiin sekä havaittujen säännöstenvastaisuuksien ja niiden takia suoritettujen toimenpiteiden suhteeseen.

Tuotantoeläintilojen otantatarkastukset

Otantatarkastuksen kohteet valitaan sekä satunnaisotannalla että kohdennetusti ilman epäilyä eläinsuojelusäännösten rikkomisista. Valvonnan sekä sen riskiperusteisuuden tehostamisen ja kehittämisen vuoksi tuotantoeläintilojen otantavalvonnassa painotetaan vuosittain tiettyä eläinlajia. Tällöin tämän eläinlajin tiloja valvotaan kyseisenä vuonna aiempaa enemmän ja myös kohdennukset vaihtelevat vuosittain eläinlajin mukaan. Kokonaisvalvontamäärä ei kuitenkaan juurikaan kasva, sillä vastaavasti muita tuotantoeläinlajeja valvotaan määrällisesti vähemmän. Vuonna 2023 valvonnassa painotettiin tiloja, joilla oli broilereita.

Edellisten vuosien valvontojen ja niiden analysoinnin tuloksia hyödynnettiin myös vuoden 2023 otannoissa. Painotetussa otannassa huomioitiin muun muassa tilan aiempi valvontahistoria, puutteet eläinilmoituksissa, tilan eläinmäärä, alkutuotannon hygieniavalvontatietoja, kadonneet ja tilalla teurastetut eläimet sekä eläinten hyvinvointikorvauksen hakeminen ja sitoutuminen luomutuotantoon. Painotukset ja niiden toimivuus vaihtelevat eläinlajeittain, sillä kaikista eläinlajeista ei ole saatavilla riittävästi riskinarvioitiin soveltuvaa rekisteritietoa. Alle puolet painotetuista tiloista valittiin ehdollisuuden painotuksilla, joista kaikki eivät ole suoraan eläinten hyvinvointiin liittyviä.

Valvottavien tilojen lukumäärät on päätetty kansallisesti. Vaikka komissio ei ole esittänyt vaatimuksia valvontamääristä, otannan tulee kuitenkin olla edustava. Vuosittaiset otantamäärät ovat vaihdelleet. Vuonna 2023 tarkastettavaksi valittiin 7 % lammastiloista ja 24 % vuohitiloista, joilla on vähintään 20 eläintä, 3 % kaikista turkistiloista sekä 7 % sikatiloista ja 3 % nautatiloista, joilla on vähintään 10 nautaa tai sikaa. Lisäksi valvottavaksi valittiin 42 % broileritiloista, joilla on vähintään 500 broileria ja 6 % tiloista, joilla on vähintään 350 munivaa kanaa.

Tarkastettavaksi määrättiin yhteensä 433 tuotantoeläintilaa. Osalla tiloista oli useampia eläinlajeja, jotka on raportoitu erillisinä tarkastuksina. Tarkastuksista toteutui 333 eli 79 % (Taulukko 1). Tarkastetuiksi lasketaan myös tilat, joilla ei tarkastushetkellä ole eläimiä (27). Tiloista 8 ei valvottu (esim. lopettaneet toimintansa), mutta ne on kuitenkin huomioitu määrittäessä tarkastusten toteumaprosenttia. Etelä-Suomen, Lapin ja Ahvenanmaan aluehallintovirastojen alueilla tarkastettiin kaikki tai lähes kaikki valvontaan valitut tilat. Sen sijaan Itä-Suomen aluehallintoviraston valvontavelvoitteesta toteutui vain 49 % ja myös Länsi- ja Sisä-Suomen (73 %) sekä Pohjois-Suomen aluehallintovirastot (74 %) jäivät selvästi tavoitteesta. Tiloja jäi suhteellisen paljon valvomatta, koska lintuinfluenssaepidemian hoito satoi runsaasti

valvontaresursseja, mutta myös joissain Aveissa syynä oli henkilöresurssivajaus. Lisäksi rekisteripuutteet vaikuttivat hieman siipikarjatilojen toteumaan.

Taulukko 1. Tuotantoeläintiloilla tehtävien otantaan perustuvien eläinsuojelutarkastusten lukumäärät eläinlajeittain vuonna 2023

Eläinlaji	Määrätyt tarkastukset, kpl	Toteutuneet tarkastukset, kpl*	Toteumaprosentti*
Naudat	214	181	86
Lampaat	49	38	80
Turkiseläimet	26	18	73
Siat	46	38	89
Munivat kanat	23	6	30
Broilerit	67	46	69
Vuohet	8	6	75
Yhteensä	433	333	79

* Huomioitu myös tilat, joilla ei tarkastushetkellä eläimiä tai joita ei voida valvoa.

Eläinkuljetusten tarkastukset

EU:n valvonta-asetus edellyttää, että viranomaiset tarkastavat vuosittain riittävän määrän kaupallisia eläinkuljetuksia. Vuonna 2023 läänineläinlääkäreiden tarkastustavoite perustui aluehallintoviraston alueella myönnettyjen eläinkuljettajalupien lukumäärään, jolloin tarkastustavoite on suhteutettu alueella toimivien eläinkuljettajien määrään. Läänineläinlääkärit on määrätty tarkastamaan vähintään niin monta eläinkuljetusta, mikä vastaa 15 %:a aluehallintoviraston alueella myönnettyjen eläinkuljettajalupien määrästä. Läänineläinlääkäreiden tavoitteena oli tarkastaa koko maassa vähintään 72 eläinkuljetusta.

Teurastamoilla kunkin tarkastuseläinlääkäriin tavoitteeksi on määrätty tehdä vähintään 11 eläinkuljetustarkastusta vuosittain, poikkeuksena pienteurastamot, joissa riittää yksi tarkastus pienteurastamo kohden. Lisäksi Lapin aluehallintoviraston alueella oli tavoitteena tarkastaa vähintään 12 porokuljetusta teurastamolla.

Kaupallisten eläinkuljetusten tarkastustavoite vuonna 2023 oli yhteensä noin 640 tarkastusta. Tarkastuksia tehtiin 412 kpl (2022 401 kpl), joten tarkastusten määrä oli samalla tasolla kuin aiempinakin vuosina. Tavoitteesta jäätii edelleen selvästi ja toteutuma oli noin 64 %.

Aikaisempien vuosien tapaan suurimman osan tarkastuksista (346 kpl) tekivät tarkastuseläinlääkärit teurastamoissa kuljetusten purkamisen yhteydessä. Lisäksi läänineläinlääkärit ja kunnaneläinlääkärit tarkastivat kuljetuksia tien päällä (39 kpl) ja lähtöpaikoissa (8 kpl) ja muissa määräpaikoissa (8 kpl). Yhdessä aluehallintovirastossa läänineläinlääkäri teki asiakirjatarkastuksia kuljetusten jälkeen (11 kpl). Suurin osa tarkastuksista kohdistui nauta-, sika- ja siipikarjakuljetuksiin, lisäksi tarkastettiin hevos-, poro- ja lammaskuljetuksia. Yli kahdeksan tuntia kestäviä kuljetuksia tarkastettiin 19 kpl.

Läänineläinlääkäreiden tekemien tarkastusten määrä oli samaa tasoa aiempien vuosien kanssa. Tarkastusmäärissä oli edelleen alueellisia eroja. Pohjois-Suomen aluehallintovirasto jäi tavoitteestaan vain yhden tarkastuksen päähän (2023 6 tarkastusta). Lounais-Suomen ja Etelä-Suomen aluehallintovirastot ylittivät tavoitteensa sekä Lapin aluehallintovirasto täytti tavoitteensa. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto teki 11 tarkastusta 19 määrätystä. Itä-Suomen aluehallintovirasto ei

sen sijaan tehnyt yhtään tarkastusta. Tarkastuseläinlääkärien tekemien tarkastusten lukumäärä oli normaalilla tasolla (346 2023, 338 2022, 304 2021, 345 2020). Lapin aluehallintoviraston alueelle asetettu tavoite tarkastaa vähintään 12 porokuljetusta teurastamolla ylittyi, kun tarkastuksia tehtiin 16.

Kaupallisten kuljetusten eläinsuojelutarkastuksia kohdennetaan edellisen vuoden valvontatulosten perusteella tietyntyyppisiin kuljetuksiin etenkin, jos niissä on havaittu epäkohtia. Tarkastuksia yritetään myös suunnata kuljetuksiin, joiden kokemuksen perusteella arvioidaan mahdollisesti aiheuttavan riskin eläinten hyvinvoinnille. Lisäksi tarkastuksia kohdennetaan mahdollisuuksien mukaan sellaisiin kuljetustyyppisiin, joihin tarkastukset eivät ole aiemmin kohdentuneet, jotta saataisiin viitteitä siitä, millaisissa kuljetuksissa eläinten hyvinvointi vaarantuu. Läänineläinlääkäreitä pyydettiin tekemään tarkastuksia maantiekuljetusten aikana ja kuljetusten lähtöpaikoissa. Tarkastuksia pyydettiin kohdentamaan edellisten vuosien tapaan hevosten ja välityseläinten kuljetuksiin.

Suuri osa (59 %) läänineläinlääkäreiden tekemistä tarkastuksista tehtiin maantiekuljetusten aikana. Lähtöpaikoissa tehtiin kahdeksan tarkastusta ja saman verran tarkastuksia tehtiin määräpaikoissa. Lisäksi tehtiin asiakirjatarkastuksia kuljetuksen jälkeen 11 kpl.

Eläinkuljetusasetuksen edellyttämien tarkastusten lisäksi eläinkuljetuksia tarkastetaan muulloinkin ilman epäilyä säädösten rikkomisesta. Näitä tarkastuksia tekevät tarkastuseläinlääkärit teurastamoissa ja poliisit normaalin liikennevalvonnan yhteydessä. Myös rajaeläinlääkäreillä ja Tullilla on oikeus tarkastaa eläinkuljetus ilman epäilyä omalla toimialueellaan. Lisäksi aluehallintovirastoilla ja kunnaneläinlääkäreillä on toimialueellaan oikeus tarkastaa eläinkuljetus silloin, kun epäillään, että eläintä kuljetetaan eläinkuljetussäädösten vastaisesti. Ruokavirastolla ei tällä hetkellä ole tilastotietoa epäilyn perusteella tehdyistä eikä ilman epäilyä tehdyistä muista eläinkuljetustarkastuksista.

Epäilyyn perustuvat tarkastukset

Epäilyyn perustuvia tarkastuskäyntejä raportoitiin yhteensä 4417 kpl. Luvussa on mukana kuitenkin vain ne tarkastukset, jotka ehdittiin tallentaa ennen kuin tallentamiseen käytetty tietojärjestelmä poistui käytöstä marraskuun alussa. 22 % käynneistä oli aiemmin tarkastettuun kohteeseen tehtyjä uusintatarkastuksia, joiden tarkoituksena oli varmistaa, että annettuja määräyksiä on noudatettu.

Epäilyyn perustuvia eläinsuojelutarkastuksia ovat 31.12.2023 asti suorittaneet eläinsuojeluviranomaisten lisäksi tai apuna myös aluehallintovirastojen valtuuttamat eläinsuojeluvalvojat. Vuonna 2023 valtuutettuja valvojia oli 9 kpl. Eläinsuojeluvalvojat ovat suorittaneet tarkastuksia pääosin yhdessä virkaeläinlääkäriin tai poliisin kanssa. Eläinsuojeluvalvojien yksin tekemien tarkastuskäyntien määrästä vuonna 2023 ei ole tietoa saatavilla. Eläinsuojeluvalvojan tehtävä lakkasi 1.1.2024 voimaan tulleen eläinten hyvinvointilain myötä. Uudessa laissa säädetään ulkopuolisen asiantuntijan tai avustajan käyttämisestä valvontaviranomaisen apuna.

Poliisin ja terveystarkastajien yksinään suorittamista tarkastuksista ei myöskään ole tilastotietoa saatavilla. Suuri osa terveystarkastajien eläinsuojelukäynneistä tehdään yhdessä kunnaneläinlääkäriin kanssa, jolloin ne raportoidaan virkaeläinlääkäriin tekeminä tarkastuksina.

Luvan- ja ilmoituksenvaraisen toiminnan valvonta

Eläimiä saadaan pitää näytteillä eläintarhassa, pysyvässä ja kiertävässä eläinnäyttelyssä sekä käyttää sirkuksessa vain aluehallintoviraston luvalla. Lupa voidaan tarvittaessa peruuttaa. Aluehallintoviraston on tarkastettava kohteet ennen toiminnan aloittamista ja ennen luvan peruuttamista tai muuta luvan sisältöä merkittävästi muuttavan tai luvan voimassaoloaikaa koskevan asian ratkaisemista. Aluehallintoviraston on myös valvottava lupaehtojen noudattamista säännöllisin tarkastuksin. Vuonna 2023 luvanvaraisia pitopaikkoja oli aluehallintovirastojen raportoinnin mukaan 108 (2022 114; 2021; 119).

Eläinsuojelulain mukaan ammattimaisesta tai muutoin laajamittaisesta seura- ja harrastuseläinten pidosta sekä luonnonvaraisten nisäkkäiden ja lintujen tuotantotarhauksesta ja riistanhoidollisesta tarhauksesta on tehtävä kirjallinen ilmoitus aluehallintovirastoon. Vuonna 2023 ilmoituksenvaraisen toiminnan pitopaikkoja oli noin 5000.

Noin yhdeksälle prosentille luvan- ja ilmoituksenvaraisista pitopaikoista tehtiin tarkastus, joissa kahdeksassa prosentissa havaittiin vaatimuksen vastaisuuksia. Tuloksista puuttuvat Lapin aluehallintoviraston tiedot. Yksityiskohtaista tietoa puutteista ei ole kootusti saatavana.

Teurastamojen eläinsuojeluvalvonta

Vuonna 2015 laaditun teurastamovalvonnan toimenpidesuunnitelman mukaisesti teurastamoiden tarkastuseläinlääkäreiden on tullut suorittaa jokapäiväisen valvontatehtävänsä lisäksi vähintään kerran vuodessa määrämuotoinen, kaikki eläviin eläimiin liittyvät toimet kattava eläinsuojelutarkastus. Sen lisäksi pienempiä kokonaisuuksia koskevia dokumentoituja tarkastuksia tulisi tehdä säännöllisesti. Lainsäädännön noudattamisen varmistamisen lisäksi näiden erikseen dokumentoitujen teurastamotarkastusten tavoitteena on kerätä mahdollisimman yhtenäistä tietoa teurastamoiden eläinsuojeluvalvonnasta. Tuloksia käydään läpi läänineläinlääkäreiden ja tarkastuseläinlääkäreiden koulutuspäivillä. Lisäksi tuloksia käytetään hyväksi valvonnan ohjauksen parantamisessa.

Valvontatavoitteeseen ei kaikilta osin päästy. Kaikkiin 14 isoon teurastamoon tehtiin vuoden aikana vähintään yksi kirjattu, kaikki toimet kattava eläinsuojelutarkastus. Pienteurastamojen osalta tarkastus tehtiin 31 laitoksessa, ja tarkastamatta jäi 9. Yhteensä dokumentoitiin 48 tarkastusta 45 eri teurastamoon.

Epäkohtia havaittiin 18 tarkastuksessa yhteensä 16 teurastamossa, jotka olivat kaikki pienteurastamoja. Edellisten vuosien tapaan havaituista epäkohdista suurin osa johtui laitoksen puutteellisesta omavalvontamenettelystä. Puutteita havaittiin erityisesti teuraseläinten säilytystilojen karsinamerkinnoissä ja tainnutusvälineiden huoltokirjanpidossa. Lainsäädännön edellyttämä kirjallinen toimintaohjeisto ei kaikissa teurastamoissa ollut riittävällä tasolla, tai toiminta ei käytännössä vastannut toimintaohjeistossa kuvattua menettelyä. Toimintaohjeiston tarkoituksena on varmistaa, että eläinten lopetus ja siihen liittyvät toimet on suunniteltu etukäteen ja suoritetaan ohjeen mukaisesti, jotta eläimiä voidaan varjella vältettävissä olevalta kärsimykseltä kaikissa odotettavissa olevissa toimintaolosuhteissa.

Kolmessa teurastamossa eläinten käsittelyssä työskenteli henkilö, jolla ei ollut voimassa olevaa kelpoisuustodistusta. Yhdessä teurastamossa eläinten teurastusta suoritti henkilö, jonka toiminnassa todettiin niin vakavia puutteita, ettei häntä voitu enää

katsoa päteväksi suorittamaan toimia, joita varten kelpoisuustodistus oli myönnetty. Aluehallintovirasto peruutti kyseiselle henkilölle myönnetyn kelpoisuustodistuksen pysyvästi.

Vuonna 2023 toiminnassa oli 54 teurastamoja, joista osassa toimintaa oli vain lyhyen ajan tai yksittäisiä päiviä vuodesta. Näistä viidessä teurastamossa ei ole tehty viimeisen kolmen vuoden aikana yhtään kirjattua, kaiken toiminnan kattavaa eläinsuojelutarkastusta. Näidenkin teurastamojen teurastustoiminta on virkaeläinlääkäriin valvonnassa, mutta valvonnan dokumentointi on ollut puutteellista. Teurastamot, joissa ei tehty yhtään dokumentoitua tarkastusta viimeisen kolmen vuoden aikana, ovat pieniä, kausiluonteisesti toimivia teurastamoja, jossa teurastettavien eläinten määrä on vähäinen.

Teurastamoja valvovien virkaeläinlääkärien ohjaustarvetta havaittiin erityisesti hallinnollisten pakkokeinojen käytössä. Epäkohtiin on monissa teurastamoissa puututtu ainoastaan neuvonnallisin keinoin, vaikka eläinsuojelusäädösten vastaista menettelyä havaitessaan virkaeläinlääkäriin tulisi ryhtyä asianmukaisiin pakkokeinoihin havaittujen epäkohtien korjaamiseksi. Vuoden 2024 alusta sovellettavan eläinten hyvinvointilain myötä virkaeläinlääkäri voi vähäisissä rikkomuksissa antaa toimijalle määräyksen sijasta kehotuksen täyttää velvollisuutensa välittömästi tai määräajassa. Tämä toimenpide on hallinnollisesti kevyempi ja soveltuu hyvin käytettäväksi teurastamoissa, joissa virkaeläinlääkäri voi todeta tilanteen korjaamisen päivittäisen valvonnan yhteydessä ilman erillistä tarkastuskäyntiä.

Aluehallintovirastojen alueelliset valvontahankkeet

Elintarvikeketjun monivuotisen kansallisen valvontasuunnitelman osana olevan Eläinlääkintähuollon valtakunnallisen ohjelman (EHO) mukaisesti aluehallintovirasto voi valita edellisten vuosien valvonnan tulosten perusteella myös alueellisen valvonnan painopisteen, johon tarkastuksia suunnataan. Tarvittaessa alueen kuntien valvontaeläinlääkärit osallistuvat valvonnan toteutukseen.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston eläinkuljetusprojektissa valvottiin kuljetusasiakirjatarkastuksin kuuden pienteurastamon eläinliikennettä. Kuljetuksia tarkastettiin 45 kpl ja vain yksi kuljetus samalta toimijalta. Kaikilla yli 67 km ajomatkan tehneillä oli eläinkuljettajaluvat voimassa sekä kuljetusasiakirjat kunnossa. Kahdella 65–67 km ajomatkaa tehneillä ei ollut eläinkuljettajalupaa, muilla kuljetusmatkat olivat selvästi alle 65 km ja asiakirjat olivat riittäviä. Yhden pienteurastamon osalta valvontaa jatketaan v. 2024, koska teurastamolla ei ollut toimintaa valvontaprojektin aikana.

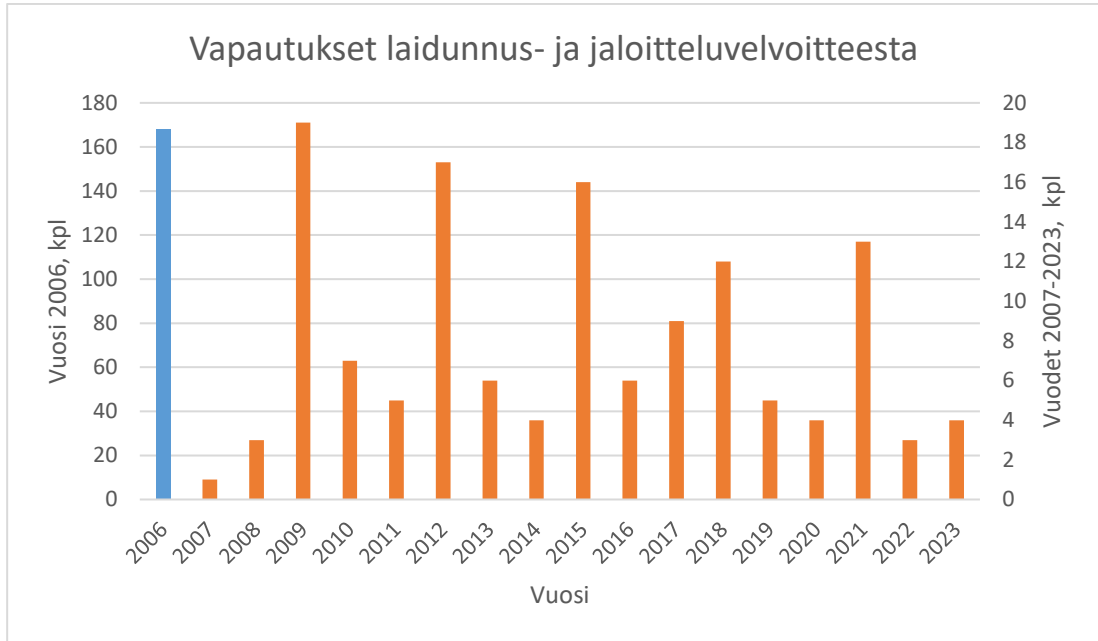
Vuosina 2020–2022 Pohjois-Suomen aluehallintovirasto toteutti nautojen hyvinvoinnin projektin, jossa painopisteenä oli valvonnan kannalta tuntemattomat nautatilat tai tilat, joilla on aikaisemmin ollut eläinsuojelullisia ongelmia. Nautarekisteristä selvitettiin lisäksi, onko tilalla ollut normaaliin toimintaan viittaava eläinliikenne ja eläinten ikärakenne. Henkilövaihdosten ja läänineläinlääkäriresurssien puutteen vuoksi tulosten arviointi siirtyy vuodelle 2024.

Vuonna 2020 Pohjois-Suomen ja Lapin aluehallintovirasto laativat yhteistyössä erilliset kyselyt kunnaneläinlääkäreille sekä toimijoille, joilla on ympärivuotisesti ulkona pidettäviä koiria. Vastauksia Webropol-kyselyyn saatiin 76 toimijalta sekä 14 kunnaneläinlääkäriltä. Henkilövaihdosten ja läänineläinlääkäriresurssin puutteen vuoksi tulosten arviointi siirtyy vuodelle 2024.

Vapautukset laidunnus- ja jaloitteluvolvoitteesta

Alla olevassa kaaviossa (Kaavio 1) on kuvattuna aluehallintovirastoista saatujen tietojen mukaiset vapautukset laidunnus- ja jaloitteluvolvoitteesta, joka koskee kytkettyinä pidettäviä lypsylehmiä ja pääasiassa maidontuotantoa varten kasvatettavia hiehoja. Vapautus myönnetään enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan. Vapautuksia myönnettiin eniten vuonna 2006, jolloin säännös tuli voimaan.

Kaavio 1. Tarkastettujen tilojen Vapautukset laidunnus- ja jaloitteluvolvoitteesta

3 TOIMINNAN SÄÄNNÖSTENMUKAISUUS

3.1 Todetut puutteet ja niiden yleisyys

Eläinsuojelutarkastuksessa voidaan tarkastetun asian todeta olevan 1) kunnossa, 2) kunnossa, mutta toimijan tarvitsevan neuvoja tai 3) tarkastuksessa todetaan eläinsuojelusäädöksiä rikotun.

Eläinten pitopaikoissa eläimen omistajalle tai haltijalle annettavilla neuvoilla pyritään edistämään eläimen hyvinvointia ja vaikuttamaan siihen, että tarkastuksessa ilmenneet lievät eläinsuojelulliset epäkohdat korjataan. Jos eläinsuojelutarkastuksessa havaitaan, että eläinsuojelusäädöksiä on rikottu, eläinsuojeluviranomainen antaa eläimen omistajalle tai haltijalle kiellon jatkaa säännöstenvastaista toimintaa tai määräyksen laittaa eläimen pitopaikka, olosuhteet, hoito ja käsittely lain edellyttämälle vähimmäistasolle. Tarvittaessa aluehallintovirasto voi tehostaa annettua päätöstä uhkasakolla tai uhalla, että tekemättä jätetty toimenpide teetetään laiminlyöjän kustannuksella. Jos eläinsuojelulliset syyt vaativat, viranomainen voi tarkastuskäynnillään ryhtyä välittömiin toimenpiteisiin eläinten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Lemmikkieläinten vakavissa laiminlyöntitapauksissa päädytään useimmiten eläinten kiireelliseen haltuunottoon. Tuotantoeläimille järjestetään ensiapuna ruokaa ja juomaa sekä hoitaja paikan päälle, tai vaihtoehtoisesti järjestetään hoitoa muualla. Mikäli eläinten hoito ei ole mahdollista tai tarkoituksenmukaista, ne voidaan myydä, teurastaa tai lopettaa.

Tuotantoeläintiloille tehdyissä otantatarkastuksissa eläinsuojeluvaatimuksia ei noudatettu 26 %:lla tiloista (81/306) (Taulukko 2). Kiireellisiin toimenpiteisiin johtavia laiminlyöntejä havaittiin kahdella nautatilalla.

Taulukko 2. Otantaan perustuvat tuotantoeläintilojen eläinsuojelutarkastukset ja niiden perusteella suoritettavat toimenpiteet vuonna 2023

Eläinlaji	Tarkastusten määrä*	Laiminlyöntien määrä		Toimenpiteiden määrä		Kiireellisten toimenpiteiden määrä	
	kpl	kpl	% tarkastuksista	kpl	% laiminlyönneistä	kpl	% laiminlyönneistä
Naudat	172	51	30	29	57	2	4
Lampaat	37	10	27	5	50	0	0
Turkis-eläimet	10	2	20	2	100	0	0
Siat	34	7	21	3	43	0	0
Munivat kanat	2	0	0	0	0	0	0
Broilerit	45	8	18	5	63	0	0
Vuohet	6	3	50	3	100	0	0
Yhteensä	306	81	26	47	58	2	2

* Tarkastetut tilat, joilla oli tarkastushetkellä eläimiä

Eläinkuljetusten valvonnoissa viranomaisen ryhtyy eläinkuljetusasetuksen ja eläinkuljetuslain mukaisiin toimenpiteisiin, jos hän havaitsee eläinkuljetuksessa säännöstenvastaista toimintaa. Viranomaisen voi määrätä eläinkuljettajan korjaamaan havaitut rikkomukset. Jos eläinsuojelulliset syyt vaativat, viranomaisen voi muun muassa määrätä välittömästi eläimet palautettavaksi suorinta tietä lähtöpaikkaan tai kuljetettavaksi suorinta tietä määräpaikkaan tai kuljetusvälineen korjattavaksi tilapäisesti siten, että eläinten välitön vahingoittumisen vaara estetään. Jos eläinten hyvinvoinnin turvaamiseksi ei ole muita keinoja, valvontaviranomaisen on huolehdittava, että ne lopetetaan.

Viranomaiset tarkastivat 412 kaupallista eläinkuljetusta ja havaitsivat säädösten vastaista toimintaa yhteensä 25 kuljetuksessa eli noin 6,1 %:ssa kuljetuksista. Kaiken kaikkiaan tarkastuksissa todettiin 51 laiminlyöntiä, sillä osassa kuljetuksista havaittiin useita epäkohtia samalla kertaa. Viranomaiset ryhtyivät hallinnollisiin toimenpiteisiin kolmessa kuljetuksessa eli noin 0,7 %:ssa tarkastetuista kuljetuksista (Taulukko 3). Tietojärjestelmän lukituksen aikaan (28.2.2024) oli lisäksi kolme tarkastusta, joissa hallintomenettely oli aloitettu, mutta kuuleminen oli kesken sekä kahden tarkastuksen osalta tarkastuskertomuksen tekeminen oli kesken. Niistä kuljetuksista, joissa oli havaittu laiminlyöntejä, muttei ryhdytty hallinnollisiin toimenpiteisiin, annettiin 17 tapauksessa neuvoja asioiden korjaamiseksi. Välittömiin toimenpiteisiin eläinten hyvinvoinnin turvaamiseksi ei jouduttu ryhtymään kertaakaan.

Taulukko 3. Eläinkuljetustarkastukset ja niissä tehdyt viranomaistoimenpiteet 2022

	Tarkastusten määrä		Laiminlyöntien määrä		Toimenpiteiden määrä*	
	kpl	% tarkastuksista	kpl	% tarkastuksista	kpl	% tarkastuksista
Yhteensä	412	6,1	25	6,1	3	0,7

* eläinkuljetusasetuksen 23 ja 26 artiklan sekä eläinkuljetuslain 37 §:n mukaiset toimenpiteet

Epäilyyn perustuvien eläinsuojelutarkastusten yhteydessä annettiin kieltoja tai määräyksiä 1052 kohteessa (Taulukko 4). Luvusta puuttuvat tiedot yhden aluehallintoviraston alueelta. 344 näistä kielloista tai määräyksistä annettiin uusintatarkastuksen yhteydessä, mikä tarkoittaa, että aiemmalla tarkastuksella annettuja kieltoja tai määräyksiä ei ollut noudatettu, tai kohteessa oli uusintatarkastuksella paljastunut uusia puutteita. Kiireellisiin toimenpiteisiin päädyttiin 374 tarkastuskäynnillä, joista 87 käynnillä kyseessä oli uusintatarkastus. Myös näistä luvuista puuttuvat tiedot yhden aluehallintoviraston alueelta.

Epäilyyn perustuvien eläinsuojelutarkastuskäyntien määrä on vuodesta 2010 lähtien noussut reilusta kolmesta tuhannesta noin kuuteen tuhanteen käyntikertaan. Vuoden 2023 osalta ensimmäisen 10 kuukauden tallennettu tarkastusmäärä viittaa suunnilleen samansuuruiseen vuosittaiseen tarkastusmäärään.

Taulukko 4. Epäilyyn perustuvat tarkastukset ja niiden perusteella tehdyt toimenpiteet tammi-lokakuu 2023

	Tarkastusten määrä		Kiellot ja määräykset ¹		Kiireelliset toimenpiteet ¹	
	kpl	% tarkastuksista	kpl	% tarkastuksista	kpl	% tarkastuksista
Yhteensä	4417	24	1052	24	374	8

¹ Tiedot puuttuvat yhden aluehallintoviraston alueelta

Taulukossa 4 raportoiduista kielloista, määräyksistä ja kiireellisistä toimenpiteistä puuttuvat tiedot yhden aluehallintoviraston alueelta. Sekä tehtyjen

viranomaistoimenpiteiden kappalemäärä, että niiden suhteellinen osuus on todellisuudessa suurempi, kuin mitä taulukossa on esitetty.

Eläinlajeittain raportoituina kieltoja tai määräyksiä annettiin tarkastusten määrään suhteutettuna tuotantoeläintiloilla hieman useammin kuin lemmikkikohteissa. Lukumäärällisesti tarkasteltuna kieltoja ja määräyksiä annettiin kuitenkin enemmän lemmikkieläinkohteissa, johtuen lemmikkieläinkohteiden suuremmasta tarkastusmäärästä. Kiireellisiin toimenpiteisiin ryhdyttiin lemmikkieläinkohteissa sekä lukumäärällisesti että prosentuaalisesti tarkasteltuna huomattavasti useammin kuin tuotantoeläintarkastuksilla (Taulukko 5.) Eläinlajeittain raportoitujen tulosten osalta tulee huomioida, että yksittäisten tarkastuskäyntien lukumäärä ei ole yhtä korkea. Jos tarkastettavassa kohteessa on useampaa eri eläinlajeja, käynti raportoitu kaikille näille eläinlajeille ja kertautuu lukumäärissä, kun tuloksia tarkastellaan eläinlajeittain.

Taulukko 5. Epäilyyn perustuvissa tarkastuksissa tehdyt viranomaistoimenpiteet eläinlajeittain tammi-lokakuu 2023

Eläinryhmä	Kiellot ja määräykset ^{1,2}		Kiireelliset toimenpiteet ^{1,2}	
	kpl	% tarkastuksista	kpl	% tarkastuksista
Tuotantoeläimet	684	34	97	5
Lemmikkieläimet	867	23	355	9
Muu eläin tai määrittelemätön	12	23	9	17
Yhteensä	1563	27	461	9

¹ Tiedot puuttuvat yhden aluehallintoviraston alueelta

² Tarkastuskäynti raportoitu useampaan kertaan, jos kohteessa on useampia eri eläinlajeja, joihin toimenpiteet kohdistuvat

Taulukossa 5 raportoiduista kielloista, määräyksistä ja kiireellisistä toimenpiteistä puuttuvat tiedot yhden aluehallintoviraston alueelta. Sekä tehtyjen viranomaistoimenpiteiden kappalemäärä, että niiden suhteellinen osuus on todellisuudessa suurempi, kuin mitä taulukossa on esitetty.

3.2 Puutteiden analyysi

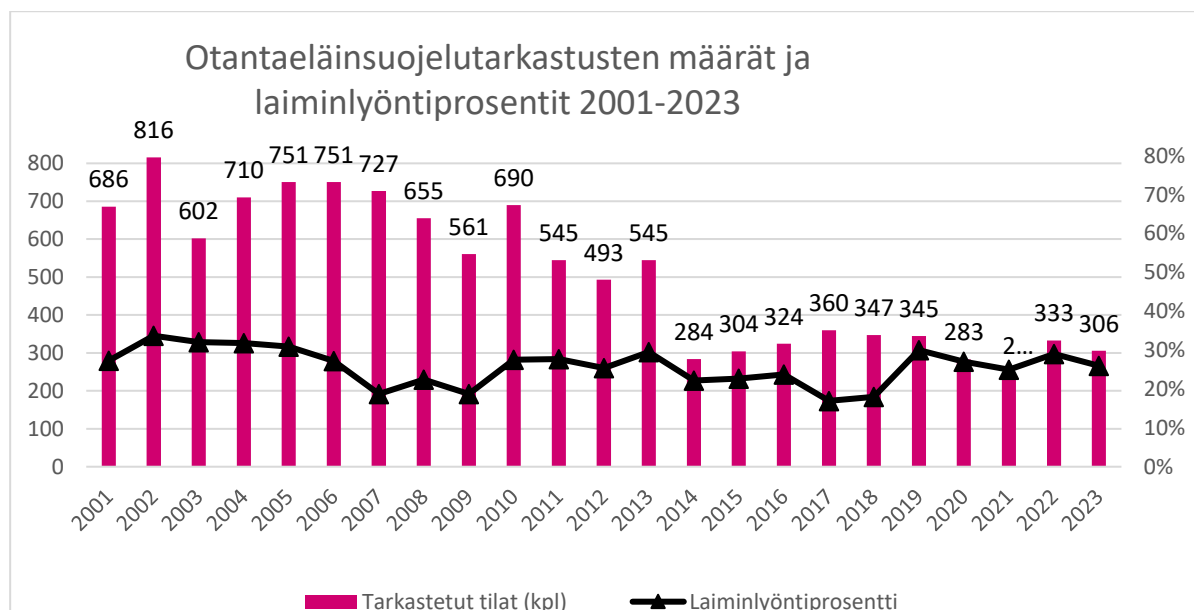
Tuotantoeläintilojen otantatarkastukset

Tuotantoeläintilojen otantatarkastuksissa sellaisten tilojen osuus, joilla oli laiminlyöntejä (26 %), pieneni hieman edellisestä vuodesta (29 %) (Kaavio 2). Vuohi- ja turkistiloilla laiminlyöntien osuudet kasvoivat, kun taas broileri- ja munintakanatiloilla sekä sika- ja nautatiloilla ne vähenivät. Vuonna 2023 valvonnassa painotettiin satunnaisesti valittuja broileritiloja. Alueellisessa vertailussa suhteellisesti eniten laiminlyöntejä todettiin Itä-Suomessa ja Ahvenanmaalla, vähiten Lounais-Suomen aluehallintovirastossa. Muiden Avien välillä ei ollut mainittavia eroja.

Vuonna 2023 siirryttiin aiemmin eläinten hyvinvoinnin otantojen määrittelyssä käytetystä riskipistemallista logistisella regressiolla tehtävään malliin. Painotetussa otannassa eläinsuojeluvalvonnan tilat valittiin ensimmäistä kertaa analysoimalla tausta-aineisto logistisen regressioanalyysin avulla. Askeltavan logistisen regressioanalyysin avulla saadaan suoraan selville ne mallin selittäjät, jotka ennustavat parhaiten riskiä laiminlyönnille. Valittu malli poimii sitten otokseen tilat, joilla riski laiminlyönnille on suurin. Valvontatulosten tilastollisen analyysin mukaan riskiotanta toimi melko hyvin. Mallia käytettiin muilla lajeilla paitsi broileritiloilla, jotka valittiin satunnaisesti.

Riskiotantaan kuuluvilla tiloilla oli suurempi riski laiminlyönneille (29 %) kuin satunnaisesti valituilla tiloilla (24 %). 122 tilan valvonnassa käytettiin ehdollisuuden valvonnan eli myös muiden kuin eläinten hyvinvoinnin sektoreiden painotuksia. Eläinten hyvinvoinnin riskiotanta toimi selkeästi ehdollisuuden riskiotantaa paremmin. Verrattaessa eläinten hyvinvoinnin riskiotantaa satunnaisotantaan, riskiotanta toimi tilastollisesti merkitsevästi paremmin (39 % riski, 24 % satunnainen). Ehdollisuuden riskiotanta (21 %) puolestaan toimi satunnaisotantaa (24 %) hieman huonommin, mutta ero ei ollut tilastollisesti merkitsevää. On hyvä huomioida, että pienellä otoskoolla ei ole realistista eikä tarkoituksenmukaista etsiä tilastollisesti merkitseviä eroja. Myös sattumalla voi tällöin olla merkittävä vaikutus tuloksiin. Tämän vuoksi tulosten tilastollinen analyysi tehtiin vain nauta, -lammas- ja sikatiloille.

Kaavio 2. Tarkastettujen tilojen lukumäärä vuosina 2001-2023 ja niiden tilojen osuus, joilla havaittu laiminlyönnejä

Tarkastetuista *nautatiloista* 30 prosentilla havaittiin laiminlyönnejä. Tämä on hieman vähemmän kuin vuotta aiemmin (32 %). Kaikista naudoilla havaituista laiminlyönneistä 39 % todettiin vasikoilla (2022 33 %, 2021 30 %). Vasikoiden pidon yleisimmät laiminlyönnit ovat kohdistuneet vuodesta toiseen pääosin pitopaikan puhtauteen ja turvallisuuteen sekä tilavaatimukseen. Vuonna 2023 vasikoilla ei ollut asianmukaista, puhdasta ja kuivaa makuupaikkaa 17 tilalla, neljällä tilalla eivät pitopaikan rakennukset ja laitteet olleet hyvässä kunnossa ja eläimille turvallisia, kuudella tilalla ei noudatettu ulkotarhalle asetettuja vaatimuksia ja 10 tilalla eläinten terveydestä, yleisestä hyvinvoinnista ja puhtaudesta ei huolehdittu riittävästi. 12 tapauksessa ruokinta tai juotto ei ollut riittävää tai asianmukaista.

Vanhemmilla naudoilla (yli 6 kuukautta) yleisimmät laiminlyönnit koskivat edellisen vuoden tapaan pitopaikan tilavaatimuksia, turvallisuutta ja puhtaana pitoa sekä eläinten hyvinvoinnista huolehtimista. Tilojen ja laitteiden puhtaudesta ja desinfioinnista ei huolehdittu riittävästi 17 tilalla (10 % tarkastetuista) ja 10 tilalla (6 %) pitopaikan rakennusten ja laitteiden ei todettu olevan hyvässä kunnossa ja eläimille turvallisia. 11 %:lla tarkastetuista tiloista (19 tilaa) naudoilla ei ollut puhdasta ja kuivaa makuupaikkaa (vuonna 2022 13 %, 2021 9.5 %, 2020 16 %). 16 tilalla oli laiminlyönnejä ulkotarhan turvallisuudessa ja kuivana pysymisessä ja seitsemällä tilalla, joilla naudat

olivat ympärivuotisesti ulkona, säänsuojan makuualue ei pysynyt riittävän kuivana. Sairastuneista ja vahingoittuneista naudoista ei huolehdittu asianmukaisesti seitsemällä tilalla ja eläinten terveydestä, yleisestä hyvinvoinnista ja puhtaudesta ei huolehdittu 21 tilalla (12 %). Sorkkahoitoon liittyvien puutteiden lukumäärä (3 % tiloista) oli laskenut selvästi edellisestä raportointivuodesta (2022 11 %, 2021 ja 2020 6 %), mikä saattaa osin johtua elinkeinon omista toimenpiteistä, sillä esimerkiksi nautaterveydenhuolto (Eläinten Terveys ETT, Naseva) on nostanut sorkkahoitoa esille vuosikatsauskriteereissään. Tiloja, joilla naudat eivät saaneet riittävästi niille sopivaa rehua oli kahdeksan (5 %) (2022 11 ja 2021 4 tilaa). Vaikka tällaisia tiloja oli edelliseen vuoteen vähemmän, voidaan viiden prosentin osuutta eläinten hyvinvoinnin kannalta keskeisessä vaatimuksessa pitää suhteellisen suurena. Taustalla voi vaikuttaa yleinen ja maatalouden heikentynyt taloustilanne ja mahdollisesti siihen liittyvä uupuminen. Kahdeksalla tilalla nautojen saatavilla ei ollut päivittäin riittävästi vettä (2022 6 tilaa 2021 7 ja 2020 11 tilaa), ja kolmella tilalla rehu ja juomavesi eivät pysyneet puhtaina. Neljällä tilalla kytkettynä pidettävät lehmät ja hiehot eivät päässeet laitumelle tai jaloittelutarhaan (vuosina 2022 3, 2021 0 ja 2020 4 tilaa). Neljällä tilalla todettiin, ettei tilalla ollut riittävästi henkilökuntaa (2022 6, 2021 4 tilaa). Viime vuoden tapaan vasikoilla ja naudoilla havaituista puutteista 34 % liittyi ainakin välillisesti pitopaikan tai eläinten puhtauteen. Myös puhtauteen liittyvät puutteet voivat liittyä tuottajien ikääntymiseen, sairauksiin, uupumukseen ja kotieläintuotannon heikentyneeseen taloudelliseen tilanteeseen. Lisäksi ihmisten puhtauskäsitketykset voivat poiketa toisistaan ja puhtauden arviointi yhdenmukaisesti on haastavaa. Tämän vuoksi asiasta on laadittu ohjeistusta sekä pidetty useampia elinkeinon ja viranomaisten yhteisiä kokouksia / koulutuksia.

Suurin osa sekä vasikoilla että aikuisilla naudoilla havaituista laiminlyönneistä kohdistui edelleen suoraan eläinten hyvinvointiin vaikuttaviin tekijöihin, sillä kirjanpidon puutteiden osuus kaikista epäkohdista oli 3 %, mikä on samaa tasoa kuin parina edeltävänä vuotena.

Valvontatulosten tilastollisen analyysin mukaan nautatilojen riskiotanta toimi melko hyvin, sillä satunnaisotannalla ja erityyppisillä riskiotannoilla oli eroa laiminlyönnin riskin suhteen. Huomioitaessa sekä eläinten hyvinvoinnin että ehdollisuuden riskeillä valvotut tilat, joissa painotetaan myös muita kuin eläinten hyvinvointiin liittyviä tekijöitä, ero satunnaisten (25 %) ja riskiotannalla (31 %) valittujen tilojen välillä ei kuitenkaan ollut merkitsevää. Sen sijaan 40 %:lla eläinten hyvinvoinnin riskeillä valituista tiloista oli laiminlyönnejä ja ero satunnaisotantaan oli melkein tilastollisesti merkitsevää. Ehdollisuuden riskitekijät eivät tänä vuonna toimineet toivotulla tavalla, sillä puutteita oli 24 %:lla valituista tiloista.

Nautatiloilla logistiseen regressioanalyysiin valittiin seuraavat tilastollisesti merkitsevät tekijät: tilan aiemmat laiminlyönnit eläinten hyvinvoinnin valvonnassa, ID-valvonnan puutteet, tietyt alkutuotannon hygieniavalvonnan tulokset, ilmoitusviiveet ja rekisterimerkintöjen puuttuminen, tilan tuotantosuunta ja eläinmäärä, tilalla kuolleet naudat, tilalla teurastettujen nautojen lukumäärä sekä se, että tila ei ole saanut eläinten hyvinvointikorvausta.

Navetassa, jossa ei ole koneellista ilmastointia, laiminlyönnejä oli tilastollisesti melkein merkitsevästi enemmän (48 %) kuin tiloilla, joilla ilmastointia ei ollut (27 %). Tulos voi johtua siitä, että tyypillisesti ilmastoimattomia ovat vanhahkot pienikokoiset nautatilat, joilla voi olla runsaasti mm. korjausvelkaa. Usein tuottajat tällaisilla tiloilla voivat myös olla suhteellisen iäkkäitä, minkä on suurissa tausta-aineistoissa todettu olevan riski laiminlyönneille.

Tilanteissa, joissa tarkastettu asia on täyttänyt lainsäädännön vaatimuksen, mutta eläinten hyvinvointia olisi kuitenkin tarpeen edistää, tilalle voidaan antaa eläinsuojelulain mukaisia neuvoja tilanteen parantamiseksi. Näillä nautatiloilla oli tilastollisesti merkitsevästi suurempi riski laiminlyönnille. Tulos on johdonmukainen, sillä todennäköisesti tiloilla, joilla on puutteita lainsäädännön noudattamisessa, on myös suurempi tarve myös neuvonnalle.

Nautojen pidon yleisimmät laiminlyönnit ovat pysyneet vuodesta toiseen pääosin samoina. Entisen Eviran (nykyinen Ruokavirasto) aikoinaan toteuttamalla vasikoiden hyvinvoinnin toimenpideohjelmalla eikä elinkeinon ”Katse vasikkaan” hankkeella ole valvontatulosten näkökulmasta ollut pysyvää vaikutusta vasikoiden tai nautojen hyvinvointiin. Nautaelinkeino on monia muita tuotantomuotoja heterogeenisempi ja keskusviranomaisen vaikutuskeinot ovat jossain määrin vähäisemmät kuin esim. tiiviimmin lihatalojen ohjauksessa toimivassa kotieläintuotannossa. Vuoropuhelua elinkeinon kanssa on tarkoitus jatkaa sekä resurssien sallimissa rajoissa kohdentaa viestintää eri nautasektoreille. Lisäksi Ruokavirasto on aktiivisesti mukana jo käynnistyneessä nautojen hyvinvointia koskevassa säädösvalmistelutyössä, jossa on mahdollisuus vaikuttaa valvonnassa korostuneisiin vaatimuksiin.

Lammastiloilla laiminlyöntien osuus säilyi samalla tasolla edellisvuoden kanssa (28 → 27 %). Myös laiminlyöntien lukumäärä tilaa kohti laskettuna oli samaa luokkaa (3,3) kuin vuotta aiemmin (3,4). Lampailla yleisimmät laiminlyönnit koskivat eläinten hyvinvoinnista huolehtimista. Tarkastetuista kahdeksalla tilalla oli puutteita eläinten terveydestä, yleisestä hyvinvoinnista ja puhtaudesta huolehtimisessa. Kahdella tilalla ei huolehdittu asianmukaisesti sairastuneista ja vahingoittuneista lampaista eikä sorkkia ei tarkastettu aina riittävän usein (4 tilaa). Kolmella tilalla lampailla ei ollut käytettävissään puhdasta ja kuivaa makuupaikkaa. Kolmella lammastilalla ulkotarhaa koskevat vaatimukset eivät täytyneet ja kahdella tilalla pitopaikan rakennukset ja laitteet eivät täyttäneet lainsäädännön vaatimuksia hyvästä kunnosta ja turvallisuudesta. Ilahduttavasti edellisvuoden yleisin yksittäinen puute eli riittämätön sopivan rehun saanti havaittiin enää kahdella tilalla. Kuolleisuuskirjanpidon puutteiden osuus kaikista epäkohdista oli melko vähäinen 6 % (2 kpl).

Lampailla ja vuohilla logistiseen regressioanalyysiin valittiin seuraavat tilastollisesti merkitsevät tekijät: tilalla on aiempia laiminlyöntejä eläinten hyvinvoinnin valvonnoissa, eläinten pitäjän osoite poikkeaa eläimen pitopaikkakunnasta, kyseessä ei ole luomutila, omaan käyttöön teurastettujen lampaiden/tai vuohien lukumäärä sekä onko tila saanut teuraskaritsa- ja kilipalkkiota.

Eläinten hyvinvoinnin riskiotannalla valituilla lammastiloilla laiminlyöntejä oli selkeästi enemmän (60 %) kuin satunnaisotannalla valituilla tiloilla (29 %), mutta ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Kun huomioitiin ehdollisuuden valvonnan tulokset, eivät satunnainen ja riskiotanta eronneet toisistaan.

Eläinsuojelutarkastuksessa voidaan tarkastetun asian todeta olevan kunnossa, mutta toimijan silti tarvitsevan eläinsuojelulain mukaisia neuvoja, jotta eläinten hyvinvointi voidaan turvata myös jatkossa. Valvontatulosten tilastollisessa analyysissä lammastiloilla, joille oli annettu eläinsuojelulain mukaisia neuvoja, havaittiin tilastollisesti merkittävästi enemmän laiminlyöntejä (53 %) kuin tiloilla, jotka neuvoja eivät ole tarvinneet (10 %).

Kymmenellä *turkiseläintilalla* oli tarkastushetkellä eläimiä ja näistä puutteita havaittiin kahdella (20 %). Puutteet liittyivät pitopaikan vaatimuksiin ja eläinten hyvinvoinnista

huolehtimiseen. Lääkinnällisestä hoidosta vaadittavan kirjanpidon puutteita havaittiin molemmilla tiloilla. Laiminlyöntejä tilaa kohti oli seitsemän.

Niiden *sikatilojen* osuus, joilla havaittiin laiminlyöntejä (7 tilaa), laski huomattavasti edelliseen vuoteen verrattuna (38 → 21 %). Myös laiminlyöntejä keskimäärin tilaa kohti laskettuna oli vähemmän (2,7), kuin vuotta aiemmin (3,8). Viime vuoden tapaan edelleen suuri osa (53 %) havaituista laiminlyönneistä liittyi ainakin välillisesti sikaloitten/sikojen puhtauteen. Kolmella tilalla sioilla ei ollut saatavilla riittävästi olkia tai muita sopivia virikkeitä. Sairastuneista ja vahingoittuneista sioista ei huolehdittu asianmukaisesti kahdella tilalla. Lääkinnällisestä hoidosta vaadittavan kirjanpidon puutteita havaittiin yhdellä tilalla.

Sioilla riskiotanta ei toiminut, mikä johtunee siitä, että suurin osa riskiotannan sikatiloista valittiin ehdollisuuden riskitekijöillä, jotka eivät tänä vuonna eläinten hyvinvoinnin osalta toimineet. Lisäksi täytyy huomioida, että koska laiminlyöntejä oli kaikkiaan vain 7, sattumalla on jonkin verran vaikutusta tuloksiin. Riskiperusteisesti valituilla sikatiloilla laiminlyöntejä oli 19 % ja satunnaisesti valituilla tiloilla 25 %. Sikatiloilla, joille oli annettu eläinsuojelulain mukaisia neuvoja, havaittiin enemmän laiminlyöntejä (25 %) kuin tiloilla, jotka neuvoja eivät ole tarvinneet (14 %). Ero ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä. Todennäköisesti tiloilla, joilla on puutteita lainsäädännön noudattamisessa, on myös suurempi tarve myös neuvonnalle.

Edellisistä vuosista poiketen, puutteet aiemmissa sikojen hyvinvoinnin valvonnoissa, eivät olleet riski laiminlyönnille. Myöskään sikojen lukumäärällä tai sillä, onko tila saanut eläinten hyvinvointikorvausta, ei ollut tänä vuonna vaikutusta laiminlyöntien määrään. Yhtenä muutoksen syynä voi olla aiemman valvonnan vaikuttavuus.

Kahdeksalla *broileritilalla* (18 %) raportoitiin laiminlyönti (2022 22 %). Suurin osa puutteista liittyi kasvatusolosuhteisiin, kuten ilman laatuun tai kosteuteen sekä valaistukseen, joissa kolmella tilalla vaatimukset eivät täytyneet. Kolmella tilalla kaikki broilerit eivät päässeet jatkuvasti pinnaltaan sopivan kuivalle ja kuohkealle pehkuille. Kasvatusolosuhteiden kasvatustiheys ylitti sallitun kolmella tilalla. Yhdellä tilalla sairastuneista ja vahingoittuneista broilereista ei huolehdittu asianmukaisesti. Laiminlyöntejä tilaa kohti oli 1,6.

Valvotuista broileritiloista 85 % oli valittu satunnaisesti ja loput ehdollisuuden painotuksilla. Ehdollisuuden valvontatulosten osalta eivät painotukset tänä vuonna toimineet eläinten hyvinvoinnin riskeinä.

Kolmella *vuohitilalla* kahdeksasta tarkastetusta raportoitiin puutteita. Yleisimmin puutteita oli pitopaikan vaatimuksissa sekä tilavaatimusten noudattamisessa. Mikään yksittäinen laiminlyönti ei kuitenkaan korostunut vaan puutteita havaittiin melko tasaisesti eri vaatimuksissa. Kahdella tilalla vuohien sorkkia ei tarkastettu säännöllisesti eikä rehu ja juomavesi pysynyt riittävän puhtana. Lääkinnällisestä hoidosta vaadittavan kirjanpidon puutteita havaittiin yhdellä tilalla. Laiminlyöntejä tilaa kohti oli kaksi, mikä on hieman edellistä vuotta enemmän (1,6).

Munivien kanojen hyvinvointia valvottiin vain kahdella tilalla eikä kummallakaan ollut puutteita. Vain 30 %:lle valvottavaksi määrätyistä kanatiloista merkittiin valvontatulokset. Osalla tiloista ei ollut tarkastushetkellä eläimiä, mutta tärkein syy alhaiseen valvonnan toteumaan oli lintuinfluenssaepidemian vaatimat ylimääräiset valvontaresurssit, joita jouduttiin siirtämään otantavalvonnoista eläintautivalvontaan erityisesti Länsi- ja Sisä- sekä Lounais-Suomen alueella, joissa on runsaasti kanaloita.

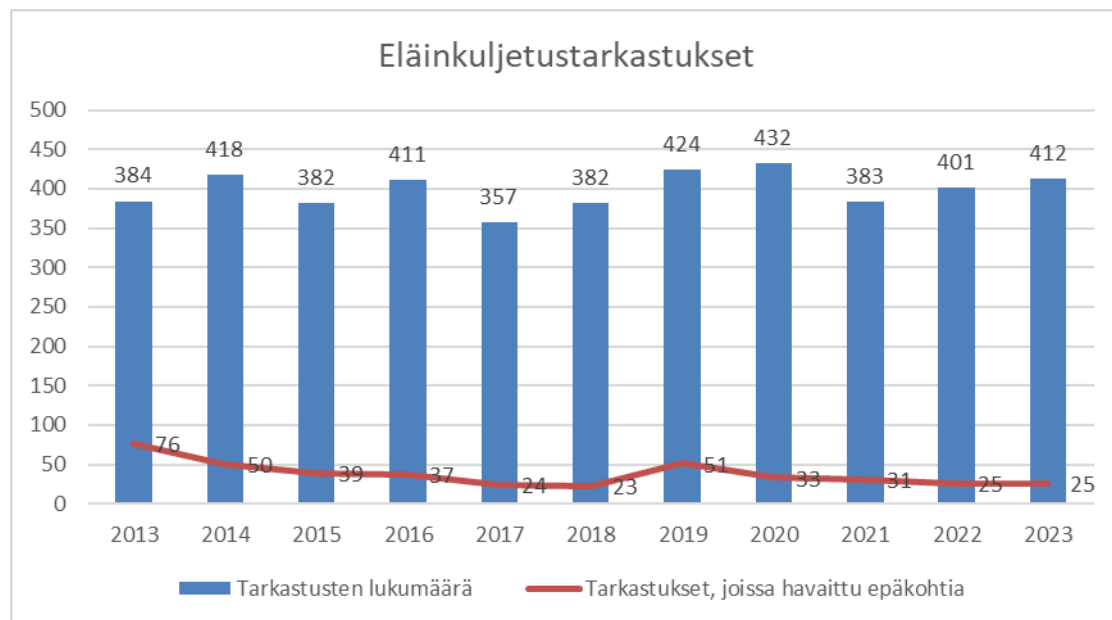
Oikein kohdennetun valvonnan yhtenä edellytyksenä on ajantasaiset rekisteritiedot. Kanatiloja, joilla ei ollut eläimiä, oli huomattavasti edellisvuotta vähemmän, joten vaikuttaa siltä, että Ruokaviraston toimenpiteet rekisteritietojen parantamisesta ovat olleet toimivia.

Havaittaessa säännöstenvastaista toimintaa viranomaisen tulee ryhtyä toimenpiteisiin epäkohdan poistamiseksi. Vuonna 2023 tiloille tehtävissä otantatarkastuksissa viranomainen antoi kieltoja, määräyksiä tai ryhtyi kiiretoimenpiteisiin 60 %:ssa tapauksista, joissa laiminlyöntejä havaittiin. Luku on vaihdellut eri vuosina ja nyt laskenut edellisestä vuodesta (70 %). Eläinsuojelullisia neuvoja annettiin 40 %:lle tarkastetuista tiloista, joilla oli eläimiä.

Eläinkuljetusten tarkastukset

Eläinkuljetuksissa laiminlyöntien osuus (6,1 %) tarkastuksissa oli edellisvuoden tasolla (6,5 % 2022). Epäkohtia todettiin yhteensä 25 kuljetuksessa 412:stä ja yksittäisiä epäkohtia havaittiin kaikkiaan 51 kappaletta. Epäkohdat olivat pitkälti samoja kuin edellisinäkin vuosina. Eniten havaittiin puutteita kuljetusasiakirjoihin, kuljettajien pätevyydestä ja eläinkuljettajalupiin liittyvissä vaatimuksissa (32 kpl, joka on 63 % kaikista havaituista). Toiseksi eniten yksittäisiä epäkohtia ilmeni kuljetusvälineen kunnossa ja turvallisuudessa (9 kpl). Kolmanneksi eniten puutteita havaittiin kuljetuskuntoisuuteen liittyvissä vaatimuksissa (6 kpl). Näissä kuudessa kuljetuksessa ei ollut lopetusvälineitä saatavilla.

Kaavio 3. Kaupallisten kuljetusten eläinsuojelutarkastukset 2013-2023

Vuonna 2023 eläinkuljetustarkastuksia pyydettiin edelleen kohdentamaan myös hevosten ja välityseläinten kuljetuksiin. Hevoskuljetuksia tarkastettiin yhteensä 21 kpl, joista 12 havaittiin epäkohtia. Epäkohtien osuus hevospöytäkirjoissa oli siis 57 %. Neljässä kuljetuksessa ei ollut mahdolliseen lopetukseen tarvittavia välineitä. Muut epäkohdat olivat luvan, pätevyydestä tai kuljetusasiakirjojen puuttumisia.

Porojen kuljetuksia tarkastettiin teurastamoissa sekä kuljetuksen lähtöpaikassa eli siellä missä eläimet lastataan kuljetusvälineeseen. Yhteensä tarkastettiin 16 kuljetusta, joista neljässä todettiin laiminlyöntejä (25 %). Yhdessä kuljetuksessa oli puutteellinen merkintä eläinkuljetuksesta. Kahdessa kuljetusvälineessä oli puutteita kuljetusvälineen kunnossa tai kuljetusvälineessä oli vaarallisia rakenteita. Muut epäkohdat olivat luvan, pätevyystodistuksen tai kuljetusasiakirjojen puuttumisia. Välityseläinkuljetuksia tarkastettiin 6 kpl ja puutteita havaittiin kahdessa kuljetuksessa. Toisessa näistä puuttui eläinkuljettajalupa ja toisessa puuttui merkintä eläimistä.

Viranomaisen teki hallinnollisia toimenpiteitä hieman enemmän kuin vuonna 2022. Kaupallisten eläinkuljetusten tarkastuksissa hallinnollisiin toimenpiteisiin ryhdyttiin noin 12 %:ssa (8 % 2022, 13 % 2021, 21 % 2020) tarkastuksista, joissa oli havaittu laiminlyöntejä. Niissä 22 laiminlyöntitapauksessa, joissa viranomaisen ei tehnyt hallintopäätöstä, oli kolmessa ryhdytty hallinnollisiin toimenpiteisiin ja kuuleminen oli tulosten hakemisen vaiheessa kesken. Laiminlyöntitarkastuksissa (25 kpl) annettiin 17 tapauksessa neuvoja laiminlyöntien saattamiseksi kuntoon.

Edelleen asiakirjoihin liittyvät puutteet aiheuttivat eniten laiminlyöntejä. Suoranaisesti eläinten hyvinvointiin vaikuttavia olivat eläinten toisistaan erotteluun, kuljetusvälineen kuntoon sekä vaarallisiin rakenteisiin liittyvät puutteet. Kuljetusvälineeseen liittyvistä puutteista suurin yksittäinen oli juomalaitteiden puutteellinen toimivuus sekä lisäksi yhden kuljetuksen osalta tarkastuksessa havaittiin, että kuljetuksen kesto oli kokonaisuutena yli 20 tuntia eikä eläimille ollut tarjolla eikä niille ollut tarjottu vettä. Lopetusvälineiden puuttuminen voi tarpeettomasti pitkittää esimerkiksi loukkaantuneen eläimen lopettamista, mikä vaikuttaa eläimen hyvinvointiin. Kuudessa tarkastetussa kuljetuksessa puuttui lopetusvälineet. Eläinkuljetuksesta kertova merkintä puuttui kahdesta tarkastetusta kuljetuksesta, mikä voi vaikuttaa eläinten hyvinvointiin välillisesti, jos muut liikenteessä liikkujat eivät tunnista autoa eläinkuljetusvälineeksi.

Epäilyyn perustuvat tarkastukset

Epäilyyn perustuvien tarkastusten tulokset eivät ole vertailukelpoisia aiempien vuosien kanssa. Tarkastuksia ei tietojärjestelmän elinkaaren päättymisen takia ehditty tallentamaan koko vuoden osalta, lisäksi yhden aluehallintoviraston alueella tiedoista jäivät tallennuksen yhteydessä puuttumaan tiedot tarkastusten yhteydessä mahdollisesti tehdyistä viranomaistoimenpiteistä.

Tarkastusten lukumäärien osalta voidaan todeta, että suurin osa tarkastuksista kohdistui lemmikkieläinkohteisiin, kuten aiempinakin vuosina. Raportoinnissa esimerkiksi kanat ja muu siipikarja sekä lampaat ja vuohet on luokiteltu eläinlajeihin perustuen tuotantoeläimiksi, riippumatta siitä, onko niitä pidetty tuotantotarkoituksessa vai lemmikkinä. Myös hevoset on tässä raportoinnissa luokiteltu tuotantoeläimiksi. Kanit on raportoinnissa luokiteltu lemmikkieläimeksi, vaikka kaneja pidetään myös tuotantotarkoituksessa. Vuonna 2023 (tiedot tammi-lokakuussa tehdyistä ja tallennetuista tarkastuksista) määrällisesti eniten valvottiin kohteita, joissa pidettiin koiria (yli 2200 tarkastusta) tai kissoja (yli 1100 tarkastusta). Lemmikkieläinten tarkastusmäärää kasvattivat myös kaneihin (noin 170) ja jyrsiöihin (noin 90) kohdistuneet tarkastukset. Tuotantoeläimistä eniten tarkastettiin kohteita, joissa pidettiin nautoja (vajaa 600 tarkastusta). Hevoseläimiä oli yli 400 tarkastuskohteessa ja lampaita yli 200 kohteessa. Vuohia tavattiin noin 100 tarkastuskohteessa. Hieman yli 500 tarkastuksella tarkastuskohteessa oli kanoja tai muuta siipikarjaa tai lintuja. Eläinlajeittain raportoitujen tulosten osalta tulee kuitenkin huomioida, että yksittäisten tarkastuskäyntien lukumäärä ei ole yhtä korkea. Jos tarkastettavassa kohteessa on

useampaa eri eläinlajeja, käynti raportoitu kaikille näille eläinlajeille ja kertautuu lukumäärissä, kun tuloksia tarkastellaan eläinlajeittain.

Tuotantoeläinlajeihin kohdistuneissa tarkastuksissa on 2010-luvulta lähtien annettu kieltoja tai määräyksiä 38–45 %:ssa tarkastuksista ja ryhdytty kiireellisiin toimenpiteisiin 3–5 %:ssa tarkastuksista. Vuonna 2023 (tiedot tammi-lokakuussa tehdyistä ja tallennetuista tarkastuksista) kieltoja ja määräyksiä annettiin 34 %:ssa tuotantoeläimiin kohdistuneista tarkastuksista ja 5 %:ssa tuotantoeläinten tarkastuksista ryhdyttiin kiireellisiin toimenpiteisiin. Luvuista puuttuvat kuitenkin kokonaan tiedot yhden aluehallintoviraston alueella annetuista kielloista ja määräyksistä ja tehdyistä kiireitoimenpiteistä, minkä johdosta viranomaistoimenpiteisiin johtaneiden tarkastuskäyntien osuus on todellisuudessa ilmoitettua suurempi. Lemmikkieläinlajeihin kohdistuneissa tarkastuksissa 2010-luvulta lähtien kieltoja tai määräyksiä on annettu 24–33 %:ssa tarkastuksista, kun taas kiireellisiin toimenpiteisiin on ryhdytty 8–14 %:ssa tarkastuksista. Vuonna 2023 (tiedot tammi-lokakuussa tehdyistä ja tallennetuista tarkastuksista) kieltoja ja määräyksiä annettiin 23 %:ssa lemmikkieläimiin kohdistuneista tarkastuksista ja 9 %:ssa lemmikkieläinten tarkastuksista ryhdyttiin kiireellisiin toimenpiteisiin. Myös näistä luvuista puuttuvat tiedot yhden aluehallintoviraston alueella annetuista kielloista ja määräyksistä sekä tehdyistä kiireitoimenpiteistä, minkä johdosta viranomaistoimenpiteiden osuus on todellisuudessa ilmoitettua suurempi.

Ehdollisuuden eläinten hyvinvoinnin valvonta

Ehdollisuuden eläinten hyvinvoinnin valvonnan määrälliset tavoitteet saavutettiin aikataulussa. Osa valvontaan valituista tiloista oli lopettanut kotieläintuotannon.

Ehdollisuuden eläinten hyvinvointivalvontaan tulee tiloja myös perusotannon ulkopuolelta, jos eläinsuojelutarkastuksen tai muun viranomaisvalvonnan yhteydessä havaitaan eläinsuojelusäädösten laiminlyöntejä.

Puutteista aiheutuvat riskit

Vaikka lainsäädännön asettamia vähimmäisvaatimuksia eläimen pidolle ei voida suoraan käyttää eläimen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin määrittelemiseen, vaarantavat laiminlyönnit eläinten hyvinvoinnin. Lievemmissä laiminlyönneissä eläinten hyvinvointi vaarantuu erityisesti tilanteissa, joissa laiminlyönti on laajaa ja koskettaa useita eläinyksilöitä. Tällaisena ongelmana voidaan pitää esimerkiksi nautojen/vasikoiden vuodesta toiseen toistuvia pitopaikkojen puhtaanapitoon liittyviä puutteita.

Vakavimman yksittäisen eläinten hyvinvointiin kohdistuvan riskin muodostavat karkeat säännösten noudattamatta jättämiset, jotka usein johtavat eläinsuojelulain mukaisiin kiireellisiin toimenpiteisiin. Kyse on yksittäistapauksista, mutta laiminlyönnin kohteena voi kuitenkin olla useita eläimiä. Otantaan perustuvissa tarkastuksissa kiireellisiä toimenpiteitä aiheuttavia laiminlyöntejä havaittiin kahdella nautatilalla. Epäilyyn perustuvissa tarkastuksissa kiireellisiin toimiin sen sijaan ryhdytään suhteellisen usein.

Puutteiden syyt

Valvontatulokset vaihtelevat jonkin verran vuosittain. Yksittäistä selvää syytä säännöstenvastaisuuksien löytymiseen ei yleensä voida löytää, sillä tyypillisesti kyse on monitahoisista tekijöistä, ja ne vaihtelevat eri tuotantosuuntien välillä. Kaikkia potentiaalisia taustatekijöitä ei myöskään ole sopivan rekisteritiedon puuttuessa

mahdollista huomioida. Tyypillisiä syitä puutteille ovat muun muassa tuottajien taloudelliset ja terveydelliset ongelmat, oman jaksamisen väärinarviointi, turtuminen omiin toimintatapoihin sekä säännösten noudattamisen kalleus (rakennuskustannukset yms.). Lisäksi alan lisääntyneet tuottavuusvaatimukset ja maatalouden yleinen heikko taloustilanne näkyy investointihaluttomuutena. Myöskään uusia lakisääteisiä vaatimuksia koskevien siirtymäaikojen päättymiseen ei aina osata varautua riittävän ajoissa.

Yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta puutteet erityisesti ammattimaisessa tuotantoeläinten pidossa eivät yleensä johdu toimijoiden tietämättömyydestä tai ammattitaidon puutteesta. Tätä tukee laajemmista tausta-aineistoista tehdyt havainnot, joissa keskimäärin suurilla ammattimaisesti toimivilla tiloilla on ollut pieniä tiloja vähemmän puutteita. Vanhahkoilla, mahdollisesti lopettamassa olevilla pienikokoisilla kotieläintiloilla voi olla runsaasti korjausvelkaa eikä uusia investointeja enää haluta tehdä. Usein tuottajat tällaisilla tiloilla ovat myös suhteellisen iäkkäitä, mikä on riski laiminlyönneille. Ongelmana voi myös olla se, että eläimistä ei haluta luopua tukien menettämisen vuoksi, vaikka resursseja eläinten pitämiseen ei olisi. Osa toimijoista yrittää tavoitella myös taloudellista hyötyä. Omavaraistaloudet vaikuttaisivat lisääntyneen ja näissä tuntuu olevan usein puutteita eläinten pitäjän tietotaidon tai resurssien ollessa puutteelliset. Lemmikkieläinten pidossa tietämättömyyden vaikutus on ammattimaiseen tuotantoeläinten pitoon verrattuna suurempi. Vakavissa eläinsuojelutapauksissa taustalla on usein myös toimijoiden uupumusta sekä sosiaalisia, terveydellisiä ja mielenterveydellisiä ongelmia. Osassa tapauksista voidaan myös havaita, että valvonnassa ei aina ole käytetty riittävän tehokkaita keinoja, kuten kieltoja ja määräyksiä, uhkasakkoa tai teettämisuhkaa puuttuttaessa säännösten noudattamatta jättämiseen.

4 AUDITOINNIT JA MUU SAATU PALAUTE

Ruokavirasto on viime vuosien aikana tehnyt teurastamoihin erillisiä eläinsuojeluvalvonnan arviointi- ja ohjaukseyntejä (AJO-käyntejä), joiden tavoitteena on arvioida teurastamon viranomaisvalvonnan vaatimuksenmukaisuutta, toimivuutta ja tehokkuutta. Vuosille 2020–2022 suunnitellut eläinsuojeluvalvonnan arviointi- ja ohjaukseyntit jäivät vallitsevan koronatilanteen johdosta tekemättä, sillä epidemiatilanteessa vältettiin ulkopuolisten käyntejä teurastamoissa. Vuonna 2023 tehtiin eläinsuojeluvalvonnan AJO-käynti kolmeen eri teurastamoon. Käynnillä arvioitiin teurastamon yleistä eläinsuojeluvalvontaa ja teurastamon toimintaohjeiston kattavuutta ja soveltamista. Samalla käynnillä arviointiin lisäksi eläinten merkinnän ja rekisteröinnin viranomaisvalvontaa teurastamossa.

Kaksi aluehallintovirastoa raportoi tehneensä paikalliseen valvontayksikköön ympäristöterveydenhuollon arviointi- ja ohjaukseyntin, jossa tarkasteltiin myös eläinsuojeluvalvontaa tai siihen käytettyjä resursseja.

5 ENNALTAEHKÄISEVÄT JA KORJAAVAT TOIMENPITEET

5.1 Toimijoiden säädöstentuntemuksen varmistaminen

Vuoden aikana Ruokavirasto julkaisi totuttuun tapaan tiedotteita, joissa kerrottiin muun muassa edellisen vuoden valvontatuloksista ja tulevan vuoden muutoksista.

Viestintään käytettiin myös suoraan tuottajille suunnattuja kirjeitä, oppaita (mm. viljelijäopas ja opas kirjanpitovaatimuksista) sekä viraston internet-sivuja. Myös Ruokaviraston nettisivujen ”uutisnotot”, Twitter sekä Facebook olivat aktiivisessa käytössä. Lisäksi Ruokaviraston extranet Pikantin toimintaa on entisestään tehostettu. Erityisesti loppuvuonna tiedotuksessa ja koulutuksissa painottuivat 1.1.2024 voimaan astuneet uuden eläinten hyvinvointilain vaatimukset.

Ruokavirasto osallistui aktiivisesti yli viiteenkymmeneen sekä viranomaisia että eri alojen toimijoita koskevaan sidosryhmätapaamiseen, toimien myös useiden tilaisuuksien järjestäjänä. Sidoryhmätapaamisissa käsiteltiin eläinten hyvinvoinnin valvontatuloksia, voimassa olevia ja tulevia säädösmuutoksia sekä niiden tulkintoja, valvonnan linjauksia ja suunnittelua sekä eläinten hyvinvointia tukevia toimenpiteitä. Tilaisuudet koskivat mm. kanojen, broilereiden, sikojen, porojen, hevosten ja koirien hyvinvointia, sekä kalanviljelylaitosten ja ehdollisuuden valvontaa. Tapahtumissa käsiteltiin myös eläinten suojelua kuljetusten sekä lopetuksen ja teurastuksen aikana. Lisäksi keskusteltiin eläinten hyvinvointikorvaukseen ja myös luonnonvaraisten eläinten hyvinvointiin liittyvistä asioista, kuten vieraspetojen pyyntiin ja lopetukseen liittyvistä eettisistä ja käytännön kysymyksistä. Yhdessä Suomen eläinsuojeluyhdistyksen ja ministeriön kanssa oltiin laatimassa luonnonvaraisten eläinten hoito-opasta, joka valmistuu vuoden 2024 aikana. Myös osa aluehallintovirastoista koulutti toimijoita eläinten hyvinvointiin liittyvistä vaatimuksista.

Ruokavirasto osallistui maatalousalan Okra-messuille, jossa toimijoilla ja viranomaisilla on mahdollisuus luontevaan vuorovaikutukseen sekä toimijoiden tietämyksen lisäämiseen.

Ruokavirasto on osallistunut ja vaikuttanut eläinten hyvinvointikeskuksen (EHK) kanssa tehtävään yhteistyöhön johtoryhmätyöskentelyn kautta sekä osallistamalla yhteistyöhön, jonka avulla toimijoille voidaan tarjota tietoa nykyaikaisista eläinten tuotantotavoista ja eläinten hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä. Lisäksi Ruokavirasto toimii yhdessä aluehallintovirastojen kanssa aktiivisesti sekä tuotantoeläinten että seura- ja harrastuseläinten hyvinvoinnin neuvottelukunnissa, joissa molemmissa on jäsenenä kattavasti myös elinkeinon, järjestöjen ja tutkijoiden edustajia. Aktiivista yhteyttä pidettiin myös eläinsuojeluasiamiehen vuoden loppuun asti, jonka jälkeen virka lakkautettiin.

Kansainvälistä viranomaisyhteistyötä jatkettiin osallistamalla muun muassa sikojen, siipikarjan sekä hevosten ja pienten märehäntien hyvinvointia ja valvontaviranomaisten koulutusta käsitteleviin EURCAW:in työpajoihin sekä EFSA:n AHAW-verkoston toimintaan. Pohjoismaisen eläinperäisten hyvinvoinnin mittareiden kehittämisprojektin loppuraportti (NMDD-projekti) hyväksyttiin. Eläinsuojelulainsäädännön eläinten jalostusta koskevien vaatimusten toimeenpanon parantamiseksi valmistui Luonnonvarakeskuksen yhteistyössä Ruokaviraston ja maa- ja metsätalousministeriön kanssa tekemä koirien jalostusta koskevan jatkoraportti, josta pidettiin valvontaviranomaisille, sidosryhmille ja kansalaisille webinaari helmikuussa 2023.

5.2 Valvontajärjestelmään liittyvät korjaavat toimenpiteet

Valvonnan yhdenmukaisuutta ja laatua kehitettiin kouluttamalla valvontaviranomaisia sekä tiedottamalla ja kehittämällä valvontaohjeita. Vuoden aikana pidettiin läänineläinlääkäreille kaksi perinteistä koko päivän mittaista koulutustilaisuutta eläinten

hyvinvoinnin valvontaan liittyen. Koulutuspäivillä annettiin palautetta edellisen vuoden valvonnan raportoinnista ja valvontatuloksista sekä kehitettiin, tehostettiin ja yhtenäistettiin valvontakäytäntöjä ja tiedotettiin muutoksista seuraavan vuoden valvonnoissa. Lisäksi kerrottiin ajankohtaisista eläinten hyvinvointiin ja valvontaan liittyvistä asioista. Otantaan perustuvista eläinsuojelutarkastuksista ja ehdollisuuden eläinten hyvinvoinnin tarkastuksista vastaaville läänineläinlääkäreille järjestettiin perinteisten kahden päivän mittaisten keskustelu- ja koulutustilaisuuksien lisäksi kaksi lisäkoulutuspäivää, joissa paneuduttiin erityisesti ehdollisuuden eläinten hyvinvoinnin vaatimuksiin. Läänineläinlääkäreille pidettiin myös käytännön koulutuspäivä broileritilalla.

Koulutustilaisuuksista sovitaan edellisen vuoden lopulla ja läänineläinlääkärit voivat vaikuttaa koulutuspäivien sisältöön. Koulutuksissa kerätään osallistujien nimilista, mutta tilaisuuksien osallistumisaktiivisuutta ei erikseen seurata. Käytännössä kuitenkin kaikki läänineläinlääkärit osallistuvat koulutuksiin useamman kerran vuodessa. Läänineläinlääkärit puolestaan kouluttavat alueensa kunnaneläinlääkäreitä. Koulutusten vaikuttavuus näkyy tehostuneena ja yhdenmukaisempana valvontana.

Koko eläinsuojeluvalvontaketjulle eli sekä käytännön eläinsuojeluvalvontaa tekeville tahoille kuten virkaeläinlääkäreille ja poliiseille ja myös käräjä- ja hallinto-oikeuksille, syyttäjänvirastoille sekä oikeusrekisterikeskukselle suunnattu viranomaisten eläinsuojelupäivä pidettiin hybriditilaisuutena. Tilaisuuteen osallistui noin 290 kuulijaa.

Ruokavirasto jatkoi teurastamoita valvovien viranomaisten säännöllistä ohjausta ja koulutusta. Teurastamojen tarkastuseläinlääkäreitä ohjattiin ja koulutettiin eläinten hyvinvoinnin valvonnassa niin teurastamolle saapuvien eläinkuljetusten kuin teurastamon alueella tehtävän eläinsuojeluvalvonnan osalta. Erityisesti panostettiin uusien tarkastuseläinlääkärien perehdyttämiseen. Myös aluehallintovirastot ovat tehostaneet Ruokaviraston tukemana ohjaustaan teurastamoissa.

Aluehallintovirastot raportoivat järjestäneensä koulutuksia alueensa virkaeläinlääkäreille eläinten terveyden ja hyvinvoinnin alalta. Suurella osalla aluehallintovirastoista oli yhteistyötä myös muiden alueen valvontaketjun viranomaistahojen kanssa.

Viranomaisten lisäksi Ruokavirasto on omalta osaltaan kouluttanut vuosittain eläinlääketieteen opiskelijoita, jotka ovat potentiaalisia tulevia virkaeläinlääkäreitä.

Eläinten hyvinvoinnin valvontamenettelyt otantaan perustuvien eläinsuojelutarkastusten osalta on kuvattu vuosittain päivitettävässä eläinsuojelutarkastusohjeessa sekä Eläinlääkintähuollon valtakunnallisessa ohjelmassa (EHO). Epäilyyn perustuvien eläinsuojelutarkastusten menettely puolestaan on esitetty eläinsuojelulainsäädännön lisäksi EHOssa.

Taulukko 6. Viranomaisille ja toimijoille annettu ohjeistus

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Ohjeet toimijoille	9	3	1	1							
-päivitetyt, kpl		3								2	
-uudet, kpl			1	1			1				
Ohjeet viranomaisille	13	6	6	3							
-päivitetyt, kpl	3	3	3	3	2	3	3	2	3	2	2

-uudet, kpl	1	3	3		1						
-------------	---	---	---	--	---	--	--	--	--	--	--

6 VALVONNAN RESURSSIT

Aluehallintovirastojen hallinto- ja kehittämispalvelun keräämän tiedon mukaan aluehallintovirastojen yhteenlaskettu eläinten hyvinvoinnin valvontaan käyttämä työaika vuonna 2023 oli yhteensä noin 20 henkilötyövuotta (2022 19 htv, 2021 21 htv, 2020 18 htv, 2019 25 htv, 2018 23 htv).

Tällä hetkellä (toukokuussa 2024) kunnan valvontaeläinlääkärien virkoja on perustettu 111,6 kpl (2023 102,1 kpl, 2022 90,5 kpl, 2021 76,5 kpl, 2020 74,5 kpl), joissa hoidetaan noin 95,4 henkilötyövuoden verran valtion valvontatehtäviä (2023 noin 86 htv, 2022 noin 79 htv, 2021 noin 69 htv, 2020 noin 64 htv). Tästä pelkkään eläinsuojeluvalvontaan käytettiin viime vuonna noin 71 htv:tä (2022 65 htv, 2021 60,5 htv ja 2020 58 htv). Raportin kirjoittamisen aikaan (15.5.) 3 virkaa on avoimena.

Vuonna 2024 täysiaikaisesti valtion tehtäviä hoitavia valvontaeläinlääkärien virkoja on yhteensä 75 kpl (2023 60, 2022 56, 2021 42 ja 2020 37 kpl). Valvontaeläinlääkäriin virka puuttuu yhdestä valvontayksiköstä (Oulunkaari).

Ruokaviraston eläinten hyvinvoinnin ja tunnistamisen yksikössä eläinten hyvinvoinnin valvonnan ohjaustehtäviin oli käytettävissä vajaat 3,3 htv:tä.

7 MUUTOKSET SEURAAVIEN VUOSIEN VALVONTAAN

Tulevina vuosina koko valvontaketjussa keskitytään erityisesti uuden eläinten hyvinvointilain toimeenpanoon sekä eläinsuojeluvalvonnan muutoksiin. Lisäksi valmistaudutaan aluehallintovirastojen ympäristöterveydenhuollon tehtävien siirtämiseen Ruokavirastoon vuodesta 2026 lähtien. Tehtävien siirron tavoitteena on mm. yhtenäistää eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvontaa sekä niihin liittyviä prosesseja, joustavoittaa resurssien käyttöä ja varmistaa laadukas paikallisviranomaisten tuki koko maassa. Lisäksi ehdollisuuteen liittyviä lainsäädännön toimeenpanoon liittyviä töitä jatketaan.

Valvonnan vaikuttavuuden varmistamiseksi tullaan otantaan perustuvan eläinsuojeluvalvonnan kohdentamista edelleen jatkamaan ja syventämään. Valvonnoissa painotetaan edelleen tiettyä vuosittain päätettävää eläinlajeja. Käytännössä painotetun eläinlajin tiloja valvotaan kyseisenä vuonna aiempaa enemmän ja myös kohdennukset vaihtelevat vuosittain eläinlajin mukaan. Kokonaisvalvontamäärä ei kuitenkaan kasva sillä vastaavasti muita tuotantoeläinlajeja valvotaan määrällisesti vähemmän. Myös vuonna 2024 valvontaa painotetaan erityisesti broileritiloille. Tulevaisuudessa tullaan myös jatkamaan satunnaisesti valittujen tilojen osuuden lisäämistä eri eläinlajeilla tietyin väliajoin, jotta saadaan parempaa yleiskuvaa eläinten hyvinvoinnista Suomessa. Riskiperusteisen valvonnan ja otantojen tehostamiseksi vuonna 2024 siirrytään ehdollisuuden valvonnan tilastollisessa analyysissä ja otantojen määrittelyssä riskipisteiden käytöstä monen muuttujan malliin käyttöön. Muutos tehostaa myös eläinten hyvinvoinnin valvontaa, koska osa otantavalvonnan tiloista valitaan ehdollisuuden valvonnan kohteista. Lähitulevaisuuden tavoitteena on hyödyntää aiempaa enemmän nautatilojen riskiperusteisessä valvonnassa muun muassa alkutuotannon hygieniavalvontatietoja, kun valvontatuloksia on alettu tallentamaan riittävän kattavasti uuteen Vati-

järjestelmään ja suurin osa tiloista on tarkastettu uusien ohjeiden mukaisesti. Lisäksi pitkän aikavälin tavoitteena on myös teurastamotietojen hyödyntäminen tilavalvonnoissa (mm. Aviin tehtyjen eläinsuojeluilmoitusten koonti (teurastamoilla). Vaikka riskien hyvällä kohdistuksella tunnuslukutavoitteeseen ei tulevaisuudessakaan mitä luultavimmin päästä, tullaan riskiperusteista valvontaa kehittämään ja parantamaan myös jatkossa. Tämä auttaa kohdistamaan valvonnan rajalliset resurssit tarkoituksenmukaisella ja tehokkaalla tavalla. Kohdennetun valvonnan onnistumisen yhtenä edellytyksenä on ajantasaiset rekisteritiedot. Vuonna 2024 valvonnan tehostamiseksi jatketaan edelleen rekisteri-ilmoitusten ajantasaisuuden ja laadun parantamista erityisesti siipikarjan osalta. Vuonna 2025 aloitetaan kalkkunatilojen otantatarkastukset.

Eläinkuljetustarkastusten kohdentamisen kehittämistä jatketaan yhteistyössä aluehallintovirastojen läänineläinlääkärien kanssa niihin eläinkuljetuksiin, joissa on kohonnut riski eläinten hyvinvoinnin vaarantumiselle.

Ruokaviraston valvomien teurastamoiden eläinsuojeluvalvonnan arviointi- ja ohjauksenkäynnit (AJO-käynnit) aloitettiin uudelleen koronavuosien tauon jälkeen. AJO-käynnin tavoitteena on todeta teurastamon eläinsuojelun viranomaisvalvonnan vaatimuksenmukaisuus, toimivuus ja tehokkuus. AJO-käynnin kohteena on teurastamon yleinen eläinsuojeluvalvonta ja teurastamon toimintaohjeiston kattavuuden ja soveltamisen valvonta. Lisäksi samalla käynnillä on arvioitu eläinten merkinnän ja rekisteröinnin valvontaa laitoksessa. Vuonna 2023 toteutui yhteensä kolmen eri teurastamon AJO-käynti. Tulevien vuosien AJO-käyntien toteutuminen riippuu Ruokaviraston käytössä olevien resurssien riittävydestä.

Eläinten terveyden ja hyvinvoinnin valvontatietojärjestelmien uudistamista pyritään jatkamaan edelleen tavoitteena saada käyttöön toimivat tietojärjestelmät kaiken tyyppisen eläinsuojeluvalvonnan tueksi sekä laajentaa järjestelmät soveltuvin osin myös kunnaneläinlääkärien käyttöön. Elvi-järjestelmä kattaa nykyisellään maatilojen ja eläinkuljetusten otantatarkastukset, eläinlääkärirekisterin sekä teurastamojen lihantarkastuksen kuukausi-ilmoitusosion. Lähivuosina teknisen elinkaarensa päähän tulevan Elvi-sovelluksen uudistaminen on aloitettu ja siellä nykyisin olevat toiminnot siirretään tulevien vuosien aikana muihin järjestelmiin. Samalla tavoitteena on lisätä toimintaa sujuvoittavia ominaisuuksia. Valvontatietojärjestelmien jatkokehityksen myötä on tarve saada laajemmän käyttäjäjoukon lisäksi myös uusia toiminnallisuuksia. Epäilyyn perustuvien tarkastusten valvontajärjestelmä ELSUn kehitystyö jouduttiin valitettavasti keskeyttämään alkuvuodesta 2023 puuttuvan rahoituksen vuoksi. Järjestelmän käyttöönotosta ja ajankohdasta ei ole tehty vielä päätöstä. Eläinkuljettajarekisteri siirrettiin poistuneesta Elite-järjestelmästä ELTE-järjestelmään. Eläinlääkärirekisterin siirto ELTE-tietojärjestelmään on aloitettu. Myös teurastamovalvonnan (mukaan lukien teurastamoiden kuukausi-ilmoitukset) uudistamisen esiselvitys on käynnistymässä. Tulevaan teurastamovalvonnan sovellukseen on tarkoitus toteuttaa toiminnot myös teurastamoissa tehtävälle eläinsuojeluvalvonnalle.

Ruokavirasto vastaa läänineläinlääkäreiden koulutuksen järjestämisestä. Valvonnan yhtenäisyyden varmistamiseksi läänineläinlääkäreiden koulutusta järjestetään jälleen myös käytännön olosuhteissa maatiloilla. Vuonna 2024 käytännön koulutusta pidetään kalkkunatiloilla. Myös tehokkaiksi koettuja valvonnan linjausten tekemiseksi pidettäviä ad-hoc -kokouksia jatketaan. Tulevissa koulutuksissa tullaan huomioimaan myös valvontaorganisaatiota koskeva suuri muutos, jossa aluehallintovirastojen ympäristöterveydenhuollon tehtävät siirretään Ruokavirastoon. Läänineläinlääkärit puolestaan kouluttavat ja tukevat alueensa paikallisia viranomaisia.

Virasto ohjaa, ohjeistaa ja kouluttaa jatkossakin tehostetusti eläinsuojeluviranomaisia korjaavien toimenpiteiden tehokkaasta varmistamisesta, jotta todetut eläinsuojelutapaukset eivät pääse pitkittymään ja pahentumaan. Aluehallintovirastoja puolestaan ohjataan huolehtimaan käytännön valvontakoulutuksen järjestämisestä kuntien valvontaeläinlääkäreille ja virkaeläinlääkäreitä ohjataan korjaavien toimenpiteiden tehokkaampaan käyttämiseen.

Elinkeinoon vastuuta eläinten hyvinvoinnin toimenpideohjelmista, eläinten hyvinvointitilanteen analysoinnista sekä toimenpiteistä hyvinvoinnin kehittämiseksi pyritään edelleen lisäämään. Elinkeinoa kannustetaan myös laatimaan hyvän käytännön oppaita, lisäämään hyvinvointitoimenpiteitä terveydenhuollossa sekä kehittämään eläinten hyvinvointia todentavia laatujärjestelmiä.